

TÜRKİYE-İRAN İLİŞKİLERİ

Çağla GÜL*

Türkiye-İran ilişkilerinin incelendiği bu yazıda asıl amaç iki ülke arasındaki ikili ilişkileri analiz etmeyi amaçlamaktır. Bu bağlamda, öncelikle konunun tarihsel perspektifi verilecek ve Osmanlı Devleti-İran ilişkileri irdelenecektir. Ardından ise ikinci başlıkta Türkiye- İran ilişkilerine değinilecektir.

Osmanlı-İran İkili İlişkileri

Türk ve Acem ilişkileri tarihin derinliklerine kadar uzanan bir süreçtir. İki devlette İslam'ı kabul etmeden önce komşu olarak yaşamıştır. Osmanlı-İran ilişkilerinin başlangıcı bilindiğinin aksine Safevi Hanedanının ortaya çıkmasından çok daha öncedir. Karakoyunlu ve Akkoyunlu Türkmenleri Azerbaycan, Doğu Anadolu ve Irak'a kadar uzanan devletler kurmuşlardır. Bu devletlerden Karakoyunlular Şii oldukları için, Akkoyunlular ise Safeviler ile akraba oldukları için İranlılaşmaları daha kolay olmuştur. Bu sebeple Osmanlı-İran ilişkilerinin başlangıcı Karakoyunlu ve Akkoyunlu Devletleri zamanına dayanmaktadır. 16 ve 17. yüzyıllarda dünya siyasetinde oldukça faal olan Osmanlı Devleti 16. yüzyıl başlarında Yavuz Sultan Selim'in başarılı fetihleri Osmanlı'nın doğuya ve güneye doğru genişlemesine neden olmuştur. Özellikle İran ve Mısır seferleri sonucunda birçok ülkenin yönetimi Osmanlılara geçmiştir. Bu dönemde birçok silahlı mücadele verilmiştir. Bunlardan en önemlisi Çaldıran Savaşı olarak bilinmektedir. Çaldıran Savaşı, 23 Ağustos 1514'de günümüzde İran coğrafyasında bulunan Maku şehrinin Çaldıran Ovası'nda, Safevi Hükümdarı Şah İsmail ile Osmanlı Sultanı Yavuz Sultan Selim arasında meydana gelmiştir. Savaş Osmanlı Devleti'nin zaferiyle sonuçlanmıştır. Osmanlı-İran barış antlaşmaları uzun süren savaşlar sonucu zorunlu olarak varılan dostluk ve karşılıklı iyi niyet mektupları, siyasi antlaşma belgeleri ile ortaya konulmuştur. Erzurum'dan ötede bulunan Kars, Tiflis, Çıldır, Nahçıvan, Sarıkamış, Iğdır, Ardahan, Bâyezıd ve Çaldıran gibi şehir ve kaleler Osmanlılara kalmıştı. Diğer bir ifade ile Kafkasya bölgesi, Kasr-ı Şirin Antlaşması'yla(1639) Osmanlı-Safevi devletleri arasında paylaşılmıştır. Bu durum 17. yüzyıl boyunca devam etmiştir. Daha sonraki süreçte Irak bölgesi Osmanlıların, Gürcistan ve Kuzey Azerbaycan İranlıların hâkimiyetinden çıkarılmıştır. Günümüzde Türkiye-İran sınırları Kasr-ı Şirin Antlaşması'yla tespit edilmiş olan statüsünü genel olarak korumuştur.

Günümüz Türkiye-İran İlişkileri

Uzun yüzyıllardan beri İran ile komşuluk ilişkisi bulunan Türkiye'nin İran'da Tahran Büyükelçiliğinin yanı sıra Tebriz, Urumiye, Meşhed şehirlerinde başkonsoloslukları bulunmaktadır. İran ise Türkiye'de Ankara Büyükelçiliğinin yanı sıra İstanbul, Erzurum, Trabzon başkonsoloslukları hizmet vermektedir.

*Trakya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Birinci Sınıf Öğrencisi

Türkiye-İran ikili ilişkilerinde iki devletin birbirlerinin içişlerine karışmama, karşılıklı saygı ve iyi komşuluk temelini geliştirilmesi hedeflenmiştir. Karşılıklı olarak düzenlenen üst düzey ziyaretlerle, siyasi diyalogun gerek ikili ilişkilerin, gerekse bölgesel konularda ilerletilmesi yönünde çaba gösterilmektedir. Bu ilişkilerde dışişleri bakanları düzeyinde son olarak, İran Dışişleri Bakanı Cevad Zarif 7 Haziran 2017 tarihinde Türkiye'ye ziyaret gerçekleştirmiştir. Keza diğer yandan Türk üst düzey bürokrat ve siyasilerin İran'ı ziyaretleriyle birlikte sınır güvenliği, terör ve örgütlü suçlarla mücadele alanlarındaki işbirliği de iki ülke ortak gündeminde yer almıştır.